

بررسی اثرات اقتصادی توریسم در جمهوری اسلامی ایران با استفاده از تحلیل داده - ستانده*

دکتر مجید صباغ کرمانی** سعید امیریان***

چکیده

هدف از تحقیق حاضر، محاسبه اثرات اقتصادی توریسم در جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. برای این منظور از روش تحلیل داده - ستانده استفاده شده است. در این روش، اثر مخارج توریستهای خارجی بر تولید، درآمد، اشتغال، عواید دولت، توزیع درآمد و واردات محاسبه می‌گردد. نتایج نشان می‌دهد که فعالیتهای هتل داری و رستوران، صنایع غذایی، صنایع پوشاک و چرم، صنایع دستی و صنعت حمل و نقل داخلی بیشترین تأثیر را پذیرفته و بیشترین سهم از تولید، درآمد و اشتغال ایجاد شده در اثر مخارج توریستهای خارجی را به خود اختصاص می‌دهند. همچنین، عواید دولت و واردات نیز با گسترش توریسم در ایران، افزایش می‌یابند. البته رستورانها و صنایع پوشاک و چرم برای تأمین نیازمندیهای توریستهای خارجی بیش از سایر بخشها وابسته به واردات هستند. به علاوه، محاسبات نشان می‌دهد که توسعه توریسم در ایران باعث بهبود توزیع درآمد نیز خواهد شد. همچنین ضرایب فزاینده تولید، درآمد و اشتغال مربوط به بخشهای مختلف اقتصادی نشان می‌دهد که بخش توریسم در ایران در مقایسه با سایر بخشهای اقتصادی از لحاظ ایجاد تولید، درآمد و اشتغال از اهمیت بالایی برخوردار است.

- ** این مقاله خلاصه پایان نامه کارشناسی ارشد در دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی دکتر مجید صباغ کرمانی و مشاوره دکتر علی اصغر بانویی می‌باشد.
- *** عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس
- *** کارشناس ارشد اقتصاد

مقدمه

توسعه صنعت توریسم برای کشورهای در حال توسعه که با معضلاتی چون بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک محصولی مواجه هستند، از اهمیت فراوانی برخوردار است. اقتصاد کشور ما نیز اتکای شدیدی به درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام داشته و متغیرهای کلان اقتصادی با دنباله روی از قیمت جهانی نفت در طول زمان دچار نوسانات شدیدی می‌شوند. روند حاکم بر متغیرهایی مانند تولید ناخالص ملی، سرمایه‌گذاری ناخالص، درآمد سرانه و... در سه دهه اخیر اقتصاد ایران دقیقاً نشان دهنده این موضوع می‌باشد. از دیگر معضلات اقتصاد ایران، نرخ بیکاری بالاست که با توجه به جوان بودن جمعیت، کشور به شدت نیازمند ایجاد فرصتهای جدید شغلی برای جوانان می‌باشد. به طوری که طبق برنامه پنج ساله سوم توسعه اقتصادی و اجتماعی (۸۳-۱۳۷۹) برای حفظ نرخ بیکاری در حد کنونی آن، پیش‌بینی شده است که باید به طور متوسط سالانه ۶ درصد رشد ناخالص تولید ملی و حدود ۸۰۰ هزار شغل جدید طی این برنامه ایجاد گردد. بنابراین، حداقل به منظور تنوع بخشیدن به منابع رشد اقتصادی و درآمدهای ارزی و همچنین ایجاد فرصتهای جدید شغلی، توسعه صنعت توریسم از اهمیت فراوانی برای کشورمان برخوردار خواهد بود. البته تأکید بر اهمیت صنعت توریسم در ایران از آن جهت است که ایران از نظر جاذبه‌های توریستی جزء ۱۰ کشور اول جهان قرار داشته و ظرفیت بالقوه بالایی برای گسترش جهانگردی و توریسم بین‌المللی دارد. در این میان، با توجه به محدودیت منابع تخصیصی برای فعالیتهای مختلف اقتصادی، مطالعه در زمینه اثرات اقتصادی از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار خواهد بود و می‌تواند ابزار قدرتمندی برای تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران اقتصادی کشور تدارک ببیند. از این لحاظ هدف کلی تحقیق حاضر، محاسبه میزان اثرات اقتصادی توسعه صنعت توریسم در ایران است. بدین منظور، به طور مشخص اثر افزایش مخارج توریستهای خارجی بر تولید، درآمد، اشتغال، عواید دولت، واردات و توزیع درآمد محاسبه می‌گردد که برای انجام محاسبات فوق از روش تحلیل داده - ستانده استفاده می‌شود.

۱. روش تحقیق

در دهه ۶۰ میلادی، برای محاسبه اثرات اقتصادی توریسم از ضریب فراینده کینزی استفاده می‌شد ولی به مرور زمان در دهه ۱۹۸۰ مطالعات ضریب فراینده توریسم کمتر تکرار شد. ولی با ضرورت پیدا کردن توریسم به عنوان یک بخش مهم در اقتصاد کشورها در سالهای اخیر، علاقه جدیدی برای محاسبه از ضریب فراینده توریسم ایجاد گردید. البته این خیزش با استفاده از روشهای ساده‌تر و جدیدتری همراه بود. از جمله این روشها، تحلیل داده - ستانده می‌باشد که در ادامه به تشریح آن می‌پردازیم. تحلیل داده - ستانده را از مدل داده - ستانده باز آغاز می‌کنیم:

$$X = (I - A)^{-1} F$$

طبق این فرمول اگر میزان تقاضای نهایی در هر بخش مشخص باشد، میزان تولید مورد نیاز برای برآورده کردن تقاضای نهایی موجود، قابل محاسبه خواهد بود. در این روش اثرات مستقیم و غیر مستقیم تقاضای نهایی هر دو محاسبه می‌شوند. حال اگر توریسم را به عنوان یک تقاضاکننده نهایی در نظر بگیریم و بردار تقاضای نهایی آن را تشکیل دهیم، می‌توانیم میزان تولید مستقیم و غیرمستقیم ایجاد شده در اثر مخارج توریستهای خارجی را محاسبه نمود. به همین ترتیب دیگر آثار اقتصادی را نیز می‌توان محاسبه کرد.

۱-۱. اثر مخارج توریستهای خارجی بر تولید

تقاضای نهایی توریستهای خارجی از بخشهای مختلف اقتصادی به صورت بردار F^t نشان داده می‌شود. بنابراین کل تولید اضافی مورد نیاز برای پوشش دادن تقاضای نهایی توریستهای خارجی از فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$X = (I - A)^{-1} F^t$$

ضریب فراینده تولید برای مخارج توریستهای خارجی را نیز می‌توان محاسبه کرد. ضریب فراینده تولید یک بخش نشان می‌دهد که اگر تقاضای نهایی در آن بخش یک واحد افزایش

یابد، تولید کل چند واحد اضافه می‌شود. ضریب فراینده^۱ بخش را می‌توان به صورت زیر محاسبه کرد:

$$\text{ضریب فراینده جزئی تولید} = \sum_{i=1}^n Z_{ij}$$

Z_{ij} عناصر ماتریس معکوس لئونتیف هستند که در سطر i ام و ستون j ام قرار دارند. برای محاسبه ضریب فراینده بخش توریسم باید ابتدا این بخش را به صورت مستقل از سایر بخشهای اقتصادی جدا کرده و سپس ضریب فراینده بخش توریسم را با روش مذکور محاسبه نمود،^۲ ولی در ایران این روش به چند دلیل قابل استفاده نیست.

اولین عامل، نبود آمار و اطلاعات در مورد سهم توریستهای خارجی از تأسیسات مرتبط با توریسم می‌باشد و دومین دلیل آنکه این سهم در طول سالهای اخیر که روند ورود توریستهای خارجی به ایران به شدت در حال افزایش می‌باشد، از ثبات کمی برخوردار می‌باشد. بنابراین برای محاسبه ضریب فراینده توریسم در ایران از روش ساده دیگری استفاده می‌گردد. در این روش، تولید ایجاد شده در اثر مخارج توریستهای خارجی بر میزان تقاضای نهایی تقسیم می‌شود که حاصل آن، در واقع، ضریب فراینده جزئی مخارج توریستهای خارجی می‌باشد.^۳

۱-۲. اثر مخارج توریستهای خارجی بر درآمد

اثر کل مخارج توریستهای خارجی به تولید ناخالص داخلی (GDP) V را می‌توان از فرمول زیر محاسبه کرد:

۱. ضریب فراینده به دو صورت است، ضریب فراینده جزئی و کامل که در این مطالعه، ضریب فراینده جزئی مد نظر می‌باشد.

۲. برای مطالعه بیشتر ر.ک به:

World Tourism Organization, Collection of Tourism Expenditure Statistics, 1995.p.17.

۳. برای مطالعه بیشتر ر.ک به:

The Economic Impact of Tourism in the Philippens (ST/ESCAP/1175), 1993.

$$V = V_x^* = V^*(I - A)^{-1} F^t$$

V^* ماتریس قطری ارزش افزوده ناخالص تولید می‌باشد.

ضریب فزاینده جزئی درآمد در بخش j ، H_j به صورت زیر محاسبه میشود:

$$H_j = \sum_{i=1}^n a_{n+1, i} Z_{ij}$$

$a_{n+1, i}$ ضریب ارزش افزوده بخش i می‌باشد و Z_{ij} عناصر ماتریس معکوس لئونتیف است. ضریب فزاینده جزئی درآمد شامل اثر مستقیم و غیرمستقیم یک واحد افزایش تقاضای نهایی بر درآمد می‌باشد. مانند ضریب فزاینده تولید، ضریب فزاینده جزئی درآمد برای مخارج توریستهای خارجی از حاصل تقسیم درآمد ایجاد شده در اثر مخارج توریستهای خارجی بر مخارج توریستهای خارجی به دست می‌آید.

۱-۳. اثر مخارج توریستهای خارجی بر اشتغال

اثر فوق از فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$W = W^*X = W^*(I - A)^{-1} F^t$$

W^* یک ماتریس قطری از نسبت نیروی کار به ستانده (تعداد نیروی کار شاغل تقسیم بر

ستانده هر بخش) می‌باشد. W_j ضریب فزاینده جزئی اشتغال برای بخش j ، E_j را می‌توان به صورت زیر محاسبه کرد:

$$E_j = \sum_{i=1}^n W_i Z_{ij}$$

W_j تعداد شاغلین هر بخش برای یک واحد ستانده آن بخش می‌باشد. در این مطالعه برای نشان دادن ضریب فزاینده اشتغال توریسم در ایران، از تعداد شغل‌های ایجاد شده در اثر میزان مشخصی از مخارج توریستهای خارجی استفاده می‌شود.

۱-۴. اثر مخارج توریستهای خارجی بر عواید دولت کل عواید دولت از مالیاتهای غیرمستقیم که به وسیله مخارج توریستهای خارجی ایجاد می‌شود را می‌توان از فرمول زیر محاسبه نمود:

$$TX = T(I - A)^{-1} F^t$$

T ماتریس قطری از ضرایب مالیات غیرمستقیم می‌باشد.

۱-۵. اثر مخارج توریستهای خارجی بر واردات میزان کل واردات مورد نیاز بخشهای مختلف برای پوشش دادن کالاهای مورد نیاز توریستهای خارجی را می‌توان از فرمول زیر محاسبه کرد:

$$MX = M(I - A)^{-1} F^t$$

M یک ماتریس قطری از نیازهای وارداتی بخشها می‌باشد.

همانگونه که ملاحظه گردید، با استفاده از روش تحلیل داده - ستانده می‌توان آثار مختلف اقتصادی مخارج توریستهای خارجی را محاسبه نمود. روش فوق در سال ۱۹۹۰ توسط اسکپ (ESCAP) جهت محاسبه اثرات اقتصادی توریسم به کشورهای آسیایی پیشنهاد گردید.^۴ از آن زمان تا کنون در کشورهای مختلف از جمله کره جنوبی، بنگلادش، هند، فیلیپین، پاکستان، ... روش فوق مورد استفاده قرار گرفته است. این روش در مطالعه حاضر برای ایران مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۲. آمار و اطلاعات

به منظور انجام محاسبات تحقیق، وجود توزیع هزینه‌های توریستهای خارجی در ایران برای تکمیل بردار تقاضای نهایی توریستهای خارجی F^t الزامی است. بدین معنی که باید بدانیم به طور متوسط چند درصد از هزینه‌های توریستهای خارجی صرف محل اقامت، خورد و

4. Guidelines on Input - Output Analysis of Tourism (ST/ESCAP/836), 1990 (henceforth referred to as ESCAP Guidelines).

خوراک، حمل و نقل داخلی و... می‌گردد. توزیع فوق از طریق نمونه‌گیری و تکمیل پرسشنامه مخصوصی محاسبه می‌شود. این کار تنها یک بار در ایران در سال ۱۳۲۵ صورت گرفته است.^۵ با لحاظ کلیه جوانب امر، به نظر می‌رسد که با انجام تعدیلات جزئی، نتایج نمونه‌گیری مذکور در تحقیق حاضر نیز قابل استفاده باشد. لذا در ادامه به بررسی نتایج مربوط به توزیع هزینه توریستهای خارجی در ایران در سال ۱۳۵۲ و تعدیلات انجام شده در آن می‌پردازیم.

جدول (۱) توزیع مخارج توریستهای خارجی به تفکیک اروپایی، آمریکایی و آسیایی را نشان می‌دهد. در این جدول، وجوهی که هر نفر به طور روزانه خرج می‌کند به تفکیک تأسیسات، غذا و خوراک، خرید، حمل و نقل داخلی و سرگرمی و متفرقه آمده است. همانگونه که ملاحظه می‌گردد، توریستهای اروپایی و آمریکایی مقدار مخارج مشابهی دارند ولی میزان هزینه‌های توریستهای آسیایی خیلی بیشتر از سایرین می‌باشد. علت این اختلاف، پول بیشتری است که آسیایی‌ها صرف خرید و حمل و نقل داخلی می‌کنند.

باید توجه نمود که مخارج ذکر شده در جدول (۱) بر اساس قیمت‌های سال ۱۳۵۲ می‌باشد. بنابراین، برای استفاده از آنها لازم است تا با بهره‌گیری از شاخص قیمت‌ها، ارقام فوق تعدیل شوند. برای این منظور باید شاخص قیمت‌ها را به تفکیک زیربخشهای اقتصادی محاسبه کرده و هر یک از اقلام هزینه را با شاخص ضمنی زیربخشهای متناسب با آن، تعدیل نماییم. آخرین شاخص قیمتی که در سطح زیربخشهای اقتصادی وجود دارد، مربوط به سال ۱۳۷۵ است. بنابراین، بر اساس شاخص قیمتی سال مذکور، اقلام هزینه تعدیل می‌شوند. از آنجاکه عمده تأسیسات مورد استفاده توریستهای خارجی در ایران مربوط به هتلها و محلهای اقامتی و رستوران‌ها می‌باشد، بنابراین، برای تعدیل قیمتی مخارج مربوط به "تأسیسات" از شاخص ضمنی قیمت در زیربخش "بازرگانی، رستوران و هتلداری" (از زیربخشهای عمده اقتصادی در حسابهای ملی) استفاده می‌گردد. همچنین، سهم عمده غذا و خورد و خوراک توریستها نیز در هتلها و رستوران‌ها صورت می‌گیرد. بنابراین، مخارج مربوط به غذا و خوراک نیز با شاخص ضمنی قیمت "بازرگانی، رستوران و هتلداری" تعدیل می‌شود. بر این اساس، برای تعدیل دو بخش اول از مخارج توریستهای خارجی باید هر یک از آنها ۱۰۶/۶۸ برابر شوند.

۵. ضمیمه ذیل گزارش نهایی مرحله دوم طرح جامع جهانگردی در ایران، ۱۳۵۲.

جدول ۱ - متوسط مخارج توریستهای خارجی در یک روز، بر حسب قاره مورد اقامت

(ریال)

آسیا		آمریکا		اروپا		قاره محل اقامت	ردیف
۲۸	۹۲۷	۳۱	۸۰۳	۳۲	۸۱۳	تأسیسات	۱
۲۲	۷۷۱	۲۳	۶۰۴	۲۵	۶۳۴	غذا و خوراک	۲
۳۲	۱۱۰۷	۳۰	۷۸۰	۲۵	۶۳۳	خرید	۳
۱۵	۵۰۹	۱۲	۳۰۲	۹	۲۲۱	حمل و نقل داخلی	۴
۳	۱۱۲	۴	۹۹	۹	۲۲۱	سرگرمی و متفرقه	۵
۱۰۰	۳۴۴۶	۱۰۰	۲۵۸۸	۱۰۰	۲۵۲۲	جمع	

مأخذ: طرح جامع توریسم، گزارش نهایی مرحله دوم، ضمیمه ز

در ضمیمه "ز" گزارش مرحله دوم طرح جامع توریسم، تأکید شده است که مخارج عمده مربوط به خرید، شامل خرید فرش و صنایع دستی ایران می‌باشد و از آنجا که کالاهای فوق از اجزای صنعت بشمار می‌روند، برای تعدیل قیمتی مخارج مربوط به "خرید" از شاخص ضمنی بخش صنعت استفاده می‌شود. بر این اساس، طبق محاسبات انجام شده برای تعدیل قیمتی مخارج مربوط به خرید، ارقام فوق باید $۴۹/۵$ برابر گردند. به همین ترتیب، برای تعدیل "حمل و نقل داخلی" و "سرگرمی و متفرقه" به ترتیب از شاخص ضمنی قیمت زیربخشهای "حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات" و "خدمات عمومی" استفاده شده و بر این اساس، به ترتیب مخارج حمل و نقل داخلی و سرگرمی و متفرقه، $۶۰/۱۲$ و $۷۴/۲۷$ برابر می‌شوند. با انجام مجموع تعدیلات فوق، توزیع مخارج توریستهای خارجی با قیمتهای سال ۱۳۷۵ به دست

می‌آید.^۶ البته این امر بر این فرض مبتنی است که ترکیب واقعی مصارف توریستها بین سالهای ۱۳۵۲ و ۱۳۷۵ دچار تغییرات اساسی نشده باشد. جدول (۲) نتایج حاصل را نشان می‌دهد.

جدول ۲- توزیع مخارج روزانه توریستهای خارجی بر اساس قیمت‌های ۱۳۷۵

(ریال)

آسیا		آمریکا		اروپا		قاره محل اقامت	ردیف
سهم (درصد)	ارقام مخارج	سهم (درصد)	ارقام مخارج	سهم (درصد)	ارقام مخارج		
۳۶	۱۰۱۰۲۶	۴۰	۸۵۶۶۴	۴۰	۸۶۷۳۱	تأسیسات	۱
۳۰	۸۲۲۵۰	۳۰	۶۴۴۳۵	۳۱	۶۷۶۳۵	غذا و خوراک	۲
۲۰	۵۴۷۹۷	۱۸	۳۸۶۱۰	۱۵	۳۱۳۳۴	خرید	۳
۱۱	۳۰۶۰۱	۸	۱۸۱۵۶	۶	۱۳۲۸۷	حمل و نقل داخلی	۴
۳	۸۳۱۸	۴	۷۳۵۳	۸	۱۶۴۱۴	سرگرمی و متفرقه	۵
۱۰۰	۲۷۶۹۹۲	۱۰۰	۲۱۴۲۱۸	۱۰۰	۲۱۵۴۰۱	جمع	

مأخذ: محاسبات تحقیق

۶. قصد اولیه صاحبان مقاله بر این بود که هزینه‌های توریستهای خارجی را تا آخرین سال ممکن یعنی سال ۷۸ محاسبه نمایند ولی در خلال انجام محاسبات، این نتیجه به دست آمد که ارزش افزوده به تفکیک زیربخشهای مورد نظر مثل هتل و رستوران‌داری تنها تا سال ۱۳۷۵ قابل محاسبه می‌باشند و آمار قابل اعتمادی برای سالهای بعد از ۷۵ در دست نیست. لذا تا در اختیار گرفتن و انتشار جدیدترین آمار مربوط به سالهای اخیر، محققین ناگزیر به محدود کردن دوره زمانی خود تا سال ۱۳۷۵ گردیده‌اند که این آمار نیز از مجموعه آماری سری زمانی آمارهای اقتصادی، اجتماعی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اخذ گردیده است. توضیح اینکه نویسندگان به این امر که قسمتهای محاسبه شده درمورد مخارج توریستها در کشور تا حدی غیر واقعی و به روز نمی‌باشد، وقوف کامل دارند ولی به علت امکان دسترسی به آمار جدید به استفاده از آمار سال ۱۳۷۵ اکتفا گردیده است.

با داشتن توزیع مخارج توریستهای خارجی در ایران، نیاز دیگر تحقیق حاضر برای انجام محاسبات، جدول داده - ستانده می باشد. جدیدترین جدول داده - ستانده مربوط به اقتصاد ایران، جدول داده - ستانده سال ۱۳۷۰ می باشد که در سال ۱۳۷۶ توسط مرکز آمار ایران منتشر گردید. این جدول در ۷۸ گروه کالایی تهیه شده است که مشتمل بر گروههای کالایی بخشهای کشاورزی، معدن، صنعت، ساختمان، آب و برق و گاز و خدمات می باشد.

جدول فوق برای استفاده در تحقیق حاضر در ۱۷ گروه یا بخش اقتصادی جمع گردیده است تا با جدول توزیع مخارج توریستهای خارجی، هماهنگی بیشتری پیدا کند. جدول (۳) بخشهای ۱۷ گانه جدول داده - ستانده را که از جمع بندی ۷۸ گروه کالایی به دست آمده است، نشان می دهد. حال با داشتن جدول داده - ستانده کفایت تا بردار تقاضای نهایی توریستهای خارجی را تشکیل دهیم. بدین منظور بخشهای ۱۴ (هتل)، ۱۳ (رستورانها)، ۶ (صنایع پوشاک و چرم و منسوجات و قالیچه و صنایع دستی)، ۱۵ (حمل و نقل) و ۱۷ (خدمات عمومی و سایر) به عنوان بخشهایی در نظر گرفته می شوند که به ترتیب مخارج مربوط به تأسیسات، غذا و خوراک، خرید و حمل و نقل داخلی و سرگرمی و متفرقه را به طور مستقیم جذب می کنند. در واقع، تقاضای نهایی توریستهای خارجی محدود به بخشهای فوق فرض می شوند. حال، در ادامه با توجه به مقدمات ذکر شده درباره آمار و اطلاعات مورد نیاز و همچنین جدول داده - ستانده ایران، به محاسبات تحقیق می پردازیم.

۳. محاسبات

۳-۱. اثر مخارج توریستهای خارجی بر تولید

همانگونه که در جدول (۲) ملاحظه گردید، مخارج هر توریست در یک روز اقامت در ایران به تفکیک توریستهای اروپایی، آمریکایی و آسیایی به ترتیب برابر با ۲۱۵۴۰۱، ۲۱۴۲۱۸، ۲۷۶۹۹۲ ریال می باشد. از آنجاکه ارقام فوق کوچک بوده و آثار محاسبه شده به ویژه در مورد اشتغال بسیار ناچیز خواهند بود، لذا برای قابل لمس کردن ارقام و محاسبات، از پارامتر دیگری تحت عنوان مخارج یک سال - توریست استفاده می گردد. برای محاسبه مخارج یک سال -

توریست، کافی است که مخارج روزانه توریستهای خارجی را در ۳۶۵ ضرب کرد. البته در اینجا فرض می‌شود که متوسط مخارج روزانه توریستهای خارجی در طول یکسال هستند. در نتیجه، مجموع مخارج یکسال - توریست برای توریستهای اروپایی، آمریکایی و آسیایی به ترتیب برابر با ۷۸۶۲۱۳۶۵، ۷۸۱۸۹۵۷۰ و ۱۰۱۱۰۲۰۸۰ ریال خواهد شد.

نتایج مربوط به محاسبات اثر مخارج توریستهای خارجی بر تولید در جدول (۳) آمده است. همانگونه که در این جدول مشاهده می‌گردد، مجموع تولید اضافه شده در اثر مخارج یکسال - توریست اروپایی بیش از ۱۲۹ میلیون ریال می‌باشد که "هتلها" بیشترین سهم از تولید را به خود اختصاص می‌دهند (۲۴/۵۱). "رستوران‌ها"، "کشاورزی" و "صنایع پوشاک و چرم" نیز به ترتیب با اختصاص ۱۹/۱۵، ۱۳/۴ و ۱۱/۸۱ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین، مجموع تولیدات در اثر مخارج یکسال - توریست آسیایی بیش از ۱۶۵ میلیون ریال می‌باشد که نسبت به توریستهای اروپایی و آمریکایی در رتبه اول قرار دارند. از این میزان، همچنان بخش "هتلها" با ۲۳/۲۳ درصد در رتبه اول و بخشهای "رستوران"، "صنایع پوشاک و چرم" و "کشاورزی" در رتبه‌های بعدی قرار دارند. از بخشهای دیگر اقتصادی که سهم قابل توجهی در تأمین نیازهای توریستهای خارجی دارند، به "صنایع غذایی" به ترتیب ۱۰/۸۹، ۱۰/۵۶ و ۱۰/۲ درصد از تولیدات ایجاد شده در اثر مخارج یک سال - توریست اروپایی، آمریکایی و آسیایی را به خود اختصاص داده است. "حمل و نقل" نیز به ترتیب ۶/۲۸، ۷/۸۱ و ۹/۵۵ درصد از مخارج توریستهای خارجی را در بر می‌گیرد.

۳-۲. ضرایب فزاینده تولید

برای محاسبه ضرایب فزاینده مخارج توریستهای خارجی در ایران، باید ابتدا بخش توریسم را آنچنان که توضیح داده شد، استخراج کرده و سپس با استفاده از فرمول مذکور، ضرایب فزاینده بخش توریسم را محاسبه نمود. ولی این امر در ایران با دو مشکل روبه‌روست: اول آنکه اطلاعات دقیقی در زمینه سهم توریستهای خارجی از تأسیسات و امکانات مورد استفاده آنها از کل تأسیسات موجود، در دست نیست. و دوم، روند ورود توریستهای خارجی به ایران همانگونه به شدت در حال افزایش می‌باشد و بنابراین، به شدت سهم خود را از تأسیسات مرتبط افزایش

داده و ثبات کمی در سهم آنها طی سالهای اخیر و آینده وجود خواهد داشت. به رغم مشکلات فوق، از روش ساده تری برای محاسبه ضریب فزاینده تولید مخارج توریستهای خارجی را بر میزان مخارج توریستهای خارجی تقسیم نموده و بدین ترتیب ضریب فزاینده تولید محاسبه می‌گردد. نتایج محاسبات در جدول (۴) آمده است. برای بخشهای غیر مرتبط با توریسم، ضریب فزاینده از روش اول محاسبه شده است. همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌گردد، صنایع غذایی با $2/16$ بالاترین ضرایب فزاینده را به خود اختصاص داده و بخش ساختمانی $1/72$ رتبه دوم را کسب نموده است. بعد از این دو بخش، بزرگترین ضریب فزاینده تولید به مخارج توریستهای خارجی اختصاص دارد. البته همانگونه که مشاهده می‌گردد، این ضریب برای توریستهای اروپایی، امریکایی و آسیایی به طور جداگانه محاسبه شده است ولی تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند. با این حال، ضریب فزاینده مخارج توریستهای اروپایی، امریکایی و آسیایی به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار می‌گیرند.

جدول ۳- اثر مخارج توریستهای خارجی بر تولید بخشهای مختلف

(ریال - درصد)

ردیف	شرح	اروپا		آمریکا		آسیا	
		تولید در اثر	سهم هر	تولید در اثر	سهم هر	تولید در اثر	سهم هر
		هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش
۱	کشاورزی	۱۷۳۴۲۷۴۲/۷	۱۳/۴	۱۶۷۴۹۵۶۸/۶۳	۱۳/۰۷	۲۰۹۰۳۵۵۷/۰۲	۱۲/۶۵
۲	معادن	۲۲۵۲۰۸/۹۴	۰/۱۷	۲۳۱۷۶۵/۷۲	۰/۱۸	۳۰۸۰۶۴/۳۲	۰/۱۹
۳	صنایع غذایی	۱۲۰۷۹۴۲۰/۵۲	۱۰/۸۹	۱۳۵۲۷۶۶۷/۸	۱۰/۵۶	۱۶۸۵۵۵۷۲/۴۴	۱۰/۲
۴	صنایع کاغذ و محصولات کاغذی	۷۶۶۶۴۴/۱۸	۰/۵۹	۷۷۲۰۸۸/۰۵	۰/۶	۱۰۰۷۷۸۹/۶۳	۰/۶۱
۵	صنایع کانی غیر فلزی	۵۸۹۷۲۴/۵۴	۰/۴۶	۵۷۶۰۵۸/۲۲	۰/۲۵	۷۱۲۴۵۷/۳۶	۰/۲۳
۶	صنایع پوشاک و چرم و ...	۱۵۲۶۱۵۰۹/۶۵	۱۱/۸۱	۱۷۹۶۷۰۳۵/۰۱	۱۴/۰۲	۲۵۲۲۸۹۵۱/۳۵	۱۵/۲۶
۷	صنایع شیمیایی و پلاستیک	۳۴۱۴۴۴۳/۷۶	۲/۶۴	۳۵۶۶۱۵۹/۶	۲/۷۸	۴۹۱۰۲۳۸/۹۱	۲/۹۷
۸	صنایع فلزات اساسی	۱۰۰۷۸۷۶/۲۶	۰/۷۸	۱۱۰۳۳۰۵/۲	۰/۸۶	۱۵۱۶۸۲۵/۶۸	۰/۹۲
۹	ماشین‌آلات و وسایل برقی	۱۶۹۵۳۷/۳۹	۰/۱۳	۱۶۳۰۷۲/۸۲	۰/۱۲	۲۱۵۹۸۶/۷۳	۰/۱۳
۱۰	آب و برق و گاز	۱۳۴۷۲۲۵/۵۱	۱/۰۴	۱۳۱۵۵۴۸/۹۱	۱/۰۳	۱۶۲۶۷۸۸/۱۵	۰/۹۸
۱۱	ساختمان	۳۷۱۸۰۶/۴۷	۰/۲۹	۳۳۳۵۶۷/۵	۰/۲۶	۲۲۶۳۴۶/۵	۰/۲۶
۱۲	خدمات بازرگانی	۲۶۳۰۶۳۴/۴۳	۲/۰۴	۲۷۲۴۶۸۳/۳۹	۲/۱۳	۳۶۳۰۸۱۳/۸۳	۲/۲
۱۳	رستورانها	۲۴۷۵۱۷۸۶/۹۶	۱۹/۱۵	۲۳۵۸۰۷۰۰/۱۴	۱۸/۴	۳۰۱۰۳۷۷۸/۳۲	۱۸/۲۱
۱۴	هتلها	۳۱۶۸۱۱۸۶/۹۳	۲۴/۵۱	۳۱۲۸۷۶۵۷/۱۲	۲۴/۲۲	۳۶۹۰۲۰۱۸/۴۸	۲۲/۲۳
۱۵	حمل و نقل	۸۱۱۷۰۷۶/۸	۶/۲۸	۱۰۰۰۳۳۲۰/۵۳	۷/۸۱	۱۵۷۸۰۸۸/۶۲	۹/۵۵
۱۶	خدمات مالی	۸۶۸۶۸۹/۶۷	۰/۶۷	۸۷۸۸۲۲/۵۱	۰/۶۹	۱۱۵۸۰۲۴/۰۱	۰/۷
۱۷	خدمات عمومی و سایر	۶۶۱۸۱۰۹/۹۳	۵/۱۲	۳۳۵۳/۹۰/۰۲	۲/۶۲	۳۹۸۷۷۶۵/۸۷	۲/۴۱
	جمع	۱۲۹۲۲۳۷۴۴/۶۴	۱۰۰	۱۲۸۱۳۶۱۵۱/۲	۱۰۰	۱۶۵۲۷۶۰۷۷/۲۱	۱۰۰

مأخذ: محاسبات تحقیق

۳-۳. اثر مخارج توریستهای خارجی بر درآمد

نتایج مربوط به محاسبات فوق در جدول (۵) آمده است. بر اساس این جدول مشاهده می‌گردد که مخارج یک سال - توریست اروپایی، امریکایی و آسیایی به ترتیب درآمد ناخالص عوامل تولید در بخشهای مختلف را معادل $۸۲/۰۲$ ، $۸۱/۴۵$ و $۱۰۵/۱۷$ میلیون ریال افزایش می‌دهد که در این میان "هتلها" بیشترین سهم درآمد ناخالص را خود اختصاص می‌دهند که به ترتیب معادل $۲۷/۴۹$ ، $۲۷/۳۴$ و $۲۴/۹۷$ درصد از درآمدهای ایجاد شده در اثر مخارج توریستهای اروپایی، امریکایی و آسیایی را دریافت کرده‌اند. در مورد توریستهای اروپایی، "رستوران‌ها"، "کشاورزی" و "صنایع پوشاک و چرم" در اولیتهای بعدی قرار دارند ولی در مورد توریستهای امریکایی و آسیایی، ترتیب بخشها کمی متفاوت بوده و به ترتیب "صنایع پوشاک و چرم"، "رستوران‌ها"، و "کشاورزی" در رتبه‌های دوم تا چهارم قرار دارند.

۳-۴. ضریب فزاینده درآمد

همانگونه که در جدول (۶) مشاهده می‌گردد، ضریب فزاینده درآمد برای مخارج توریستهای اروپایی، امریکایی و آسیایی به ترتیب برابر با $۱/۰۴۳$ ، $۱/۰۴۲$ و $۱/۰۴$ می‌باشد. این ارقام در مقایسه با سایر بخشهای اقتصادی در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. صنایع فلزات اساسی، صنایع کانی غیرفلزی و ساختمان به ترتیب رتبه‌های اول، سوم و چهارم را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴- ضریب فزاینده تولید برای بخشهای مختلف اقتصادی

ردیف	بخش	ضریب فزاینده جزیی	رتبه
۱	مخارج توریستهای اروپایی	۱/۶۴۳۹	۳
۲	مخارج توریستهای آمریکایی	۱/۶۳۸۸	۳
۳	مخارج توریستهای آسیایی	۱/۶۳۴۷	۳
۴	کشاورزی	۱/۵۱	۷
۵	معدن	۱/۰۸	۱۳
۶	صنایع غذایی	۲/۱۶	۱
۷	صنایع کاغذ و محصولات کاغذی	۱/۵۸	۵
۸	صنایع کانی غیر فلزی	۱/۵۹	۴
۹	صنایع شیمیایی و پلاستیک	۱/۳۳	۹
۱۰	صنایع فلزات اساسی	۱/۴۹	۸
۱۱	ماشین آلات و وسایل برقی و وسایل نقلیه	۱/۱۷	۱۰
۱۲	آب و برق و گاز	۱/۵۴	۶
۱۳	ساختمان	۱/۷۲	۲
۱۴	خدمات بازرگانی	۱/۱۱	۱۲
۱۵	خدمات مالی	۱/۱۳	۱۱

مأخذ: محاسبات تحقیق

جدول ۵- اثر مخارج توریستهای خارجی بر درآمد بخشهای مختلف

(ریال - درصد)

ردیف	شرح	اروپا		آمریکا		آسیا	
		تولید در اثر هزینه‌های توریست	سهم هر بخش	تولید در اثر هزینه‌های توریست	سهم هر بخش	تولید در اثر هزینه‌های توریست	سهم هر بخش
۱	کشاورزی	۱۱۵۴۰۱۰۳/۷	۱۴/۰۷	۱۱۱۴۵۳۹۷/۳۹	۱۳/۶۸	۱۳۹۰۹۵۱۹/۴	۱۳/۲۳
۲	معادن	۲۱۴۱۳۰/۳	۰/۲۶	۲۲۰۳۶۲/۵۵	۰/۲۷	۲۹۲۹۰۹/۸۱	۰/۲۸
۳	صنایع غذایی	۶۹۴۵۵۴۵/۷	۸/۴۷	۶۶۷۳۳۵۰	۸/۱۹	۸۳۱۵۰۴۲/۶۱	۷/۹۱
۴	صنایع کاغذ و محصولات کاغذی	۴۶۱۶۳۶	۰/۵۶	۴۶۶۱۱۸/۶۸	۰/۵۷	۶۰۶۸۲۲/۵۶	۰/۵۸
۵	صنایع کانی غیر فلزی	۳۴۰۴۰۶/۵	۰/۴۲	۳۲۲۵۱۷/۹	۰/۴۱	۴۱۱۲۵۱/۵۳	۰/۳۹
۶	صنایع پوشاک و جرم و ...	۱۰۱۲۸۲۵۸/۶	۱۲/۳۵	۱۱۹۲۴۰۰۸/۴۹	۱۴/۶۴	۱۶۷۴۳۳۴۵۴/۳۲	۱۵/۹۲
۷	صنایع شیمیایی و پلاستیک	۲۵۶۷۹۲۶/۱	۳/۱۳	۲۶۸۲۱۰۶/۷۳	۳/۲۹	۳۶۹۳۱۳۸/۴۸	۳/۵۱
۸	صنایع فلزات اساسی	۶۵۵۹۷۹/۹	۰/۸	۷۱۸۰۹۰/۱۹	۰/۸۸	۹۸۷۲۳۱/۴۹	۰/۹۴
۹	ماشین‌آلات و وسایل برقی و ...	۱۴۸۲۹۸/۳	۰/۱۸	۱۴۲۶۴۳/۶۲	۰/۱۸	۱۸۸۹۲۸/۶۵	۰/۱۸
۱۰	آب و برق و گاز	۸۴۴۸۵۲/۴	۱/۰۳	۸۲۴۸۶۵/۳۸	۱/۰۱	۱۰۲۰۰۱۶/۴۱	۰/۹۷
۱۱	ساختمان	۱۸۸۰۶۹/۹	۰/۲۳	۱۶۸۷۲۷/۵۹	۰/۲۱	۲۱۵۶۵۷/۷۵	۰/۲۱
۱۲	خدمات بازرگانی	۲۴۳۳۰۶۶/۶	۲/۹۷	۲۵۲۰۰۵۲/۲	۳/۰۹	۳۳۵۸۱۲۹/۷۵	۳/۱۹
۱۳	رستورانها	۱۱۸۷۸۹۸۷/۴	۱۴/۴۸	۱۱۳۱۶۹۵۴/۳۵	۱۳/۸۹	۱۴۴۴۷۵۳۸/۸۷	۱۳/۷۴
۱۴	هتلها	۲۲۵۴۴۱۷/۷	۲۷/۴۹	۲۲۲۶۵۳۶۸/۴۳	۲۷/۳۴	۲۶۲۶۰۷۴۰/۲۶	۲۴/۹۷
۱۵	حمل و نقل	۵۵۷۵۰۴۲/۷	۶/۸	۶۸۷۰۵۸۳/۰۷	۸/۴۴	۱۰۸۲۸۷۷۶/۷۶	۱۰/۳۱
۱۶	خدمات مالی	۷۳۱۰۶۵/۶	۰/۸۹	۷۳۹۶۰۹/۹۲	۰/۹۱	۹۷۴۵۶۱/۴۶	۰/۹۳
۱۷	خدمات عمومی و سایر	۴۸۱۷۳۳۳/۹	۵/۸۷	۲۴۴۰۷۲۰/۱۴	۳	۲۹۰۲۷۰۱/۸۱	۲/۷۶
	جمع	۸۲۰۱۶۳۲۱/۶	۱۰۰	۸۱۴۵۱۴۷۸/۵	۱۰۰	۱۰۵۱۶۶۴۴۱/۷۴	۱۰۰

مأخذ: محاسبات تحقیق

جدول ۶- ضریب فزاینده درآمد برای بخشهای مختلف اقتصادی

ردیف	بخش	ضریب فزاینده جزیی	رتبه
۱	مخارج توریستهای اروپایی	۱/۰۴۳	۳
۲	مخارج توریستهای آمریکایی	۱/۰۴۲	۲
۳	مخارج توریستهای آسیایی	۱/۰۲	۲
۴	کشاورزی	۰/۹۹۶	۱۲
۵	معادن	۱/۰۰۰۲	۱۰
۶	صنایع غذایی	۰/۸۲۸۵	۱۳
۷	صنایع کاغذ و محصولات کاغذی	۱/۲۹۰۸	۱
۸	صنایع کانی غیر فلزی	۱/۰۰۹۵	۳
۹	صنایع شیمیایی و پلاستیک	۱/۰۰۲۸	۵
۱۰	صنایع فلزات اساسی	۱	۱۱
۱۱	ماشین آلات و وسایل برقی و وسایل نقلیه	۱/۰۰۰۲	۹
۱۲	آب و برق و گاز	۱/۰۰۰۵۸	۸
۱۳	ساختمان	۱/۰۰۹۴	۴
۱۴	خدمات بازرگانی	۱/۰۰۶۴	۷
۱۵	خدمات مالی	۱/۰۰۱۳	۶

۳-۵. اثر مخارج توریستهای خارجی بر اشتغال

برای محاسبه ماتریس قطری W، به اشتغال بخشهای هفده گانه اقتصادی در سال ۱۳۷۰ نیاز می باشد. برای به دست آوردن عامل فوق، از متوسط نرخ رشد مرکب اشتغال بین سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ استفاده شد و بارشده دادن اشتغال سال ۱۳۶۵ در بخشهای مختلف اقتصادی برای سال ۱۳۷۰ محاسبه گردید و با جایگذاری در معادله بالا میزان اشتغال ایجاد شده در اثر مخارج توریستها خارجی به تفکیک توریستها اروپایی، آمریکایی و آسیایی محاسبه گردید. نتایج محاسبات فوق در جدول (۷) آمده است. همانگونه که در این جدول مشاهده می گردد به ازای

مخارج یک سال - توریست اروپایی، آمریکا و آسیایی به ترتیب ۱۸، ۱۷ و ۲۱ شغل جدید ایجاد می‌گردد.

بیشترین میزان اشتغال در هر سه مورد توریستهای اروپایی، آمریکایی و آسیایی در بخش هتلها ایجاد گردد که به ترتیب ۲۹/۷۲، ۳۱/۲۳ و ۲۹/۰۱ درصد از مشاغل ایجاد شده را به خود اختصاص داده است. بخش کشاورزی و رستوران‌ها در رتبه بعدی قرار دارند. همچنین صنایع پوشاک و چرم و ... و حمل و نقل و خدمات عمومی و سایر نیز سهم قابل توجهی از مشاغل جدید را به خود اختصاص می‌دهند.

جدول ۷- اثر مخارج توریستهای خارجی بر اشتغال بخشهای مختلف اقتصادی

(نفر - درصد)

ردیف	مبدأسفر	اروپا		آمریکا		آسیا	
		اشتغال در اثر	سهم هر	اشتغال در اثر	سهم هر	اشتغال در اثر	سهم هر
	شرح	هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش
۱	کشاورزی	۴/۸۵	۲۷/۰۲	۴/۶۹	۲۷/۷۵	۵/۸۵	۲۷/۳
۲	معدن	۰/۰۰۳۳	۰/۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۲	۰/۰۰۴۶	۰/۰۲
۳	صنایع غذایی	۰/۲۲	۲/۳۲	۰/۴	۲/۳۷	۰/۵	۲/۳۳
۴	صنایع کاغذ و محصولات کاغذی	۰/۰۹	۰/۵۲	۰/۰۹۵	۰/۵۶	۰/۱۲	۰/۵۷
۵	صنایع کانی غیر فلزی	۰/۰۷	۰/۴۱	۰/۰۷۲	۰/۴۳	۰/۰۹	۰/۴۲
۶	صنایع پوشاک و چرم و ...	۱/۱۴	۶/۳۷	۱/۳۵	۷/۹۷	۱/۸۹	۸/۸۲
۷	صنایع شیمیایی و پلاستیک	۰/۰۹	۰/۴۹	۰/۰۹۲	۰/۵۵	۰/۱۳	۰/۵۹
۸	صنایع فلزات اساسی	۰/۰۵	۰/۲۵	۰/۰۵	۰/۲۹	۰/۰۶۸	۰/۳۲
۹	ماشین‌آلات و وسایل برقی	۰/۰۰۸	۰/۰۴	۰/۰۰۸	۰/۰۵	۰/۰۱	۰/۵
۱۰	آب و برق و گاز	۰/۱۴	۰/۸۱	۰/۱۴	۰/۸۴	۰/۱۷	۰/۸۱

ادامه جدول ۷

آسیا		آمریکا		اروپا		مید آسفر	ردیف
بخش	هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	شرح	
۰/۳۷	۰/۰۸	۰/۳۷	۰/۰۶	۰/۳۹	۰/۰۷	ساختمان	۱۱
۲/۲۹	۰/۲۹	۲/۱۸	۰/۲۷	۱/۹۸	۰/۳۶	خدمات بازرگانی	۱۲
۹/۳۷	۲	۹/۳۱	۱/۵۷	۹/۱۹	۱/۶۵	رستورانها	۱۳
۲۹/۰۱	۶/۲۲	۳۱/۲۱	۵/۲۷	۲۹/۷۲	۵/۳۴	متلها	۱۴
۱۰/۵۹	۲/۲۷	۸/۵۲	۱/۲۴	۶/۵	۱/۱۷	حمل و نقل	۱۵
۰/۱۳	۰/۰۲۷	۰/۱۲	۰/۰۲	۰/۱۱	۰/۰۲	خدمات مالی	۱۶
۷	۱/۵	۷/۲۶	۱/۲۶	۱۳/۸۵	۲/۲۹	خدمات عمومی و سایر	۱۷
۱۰۰	۲۱/۲۳	۱۰۰	۱۶/۸۹	۱۰۰	۱۷/۹۶	جمع	

مأخذ: محاسبات تحقیق

۳-۶. ضریب فزاینده اشتغال

در جدول (۸) ضریب فزاینده اشتغال برای مخارج توریستهای خارجی محاسبه شده است. بر این اساس، تعداد شغل‌های ایجاد شده در اثر یک میلیارد ریال مخارج توریستهای اروپایی، امریکایی و آسیایی به ترتیب ۲۲۸، ۲۱۶ و ۲۱۲ نفر برآورد شده است. برای محاسبه ضریب فزاینده در سایر بخشها، از فرمول مذکور استفاده شده و نتایج حاصل در جدول آمده است. همانگونه که در جدول (۸) ملاحظه می‌گردد، بخش کشاورزی با ۳۸۶ شغل در ازای افزایش یک میلیارد ریال بر تقاضای نهایی خود رتبه اول را کسب نموده و صنایع غذایی و ساختمان نیز به ترتیب ۲۸۴ و ۲۶۰ شغل در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. در این میان، مخارج توریستهای خارجی از لحاظ ایجاد اشتغال در رتبه چهارم قرار گرفته‌اند.

۳-۷. اثر مخارج توریستهای خارجی بر واردات

برخی از نیازهای واسطه‌های بخشهای تولیدی از طریق واردات تأمین می‌شود. بنابراین برای افزایش تولید، نیاز به افزایش واردات داریم. در مجموع، می‌توان گفت که افزایش تقاضای نهایی از طریق مخارج توریستهای خارجی منجر به افزایش واردات در بخشهای مختلف اقتصادی می‌گردد. محاسبات مربوط به واردات مورد نیاز برای تأمین مصارف توریستهای خارجی در جدول (۹) آمده است. این جدول نشان می‌دهد که به ازای مخارج یکسال - توریست اروپایی، امریکایی و آسیایی به ترتیب برابر با $۶/۲$ ، $۶/۲$ و $۸/۴$ میلیون ریال واردات کالاهای واسطه‌ای توسط بخشهای مختلف اقتصادی صورت می‌گیرد. بخش " رستوران‌ها " با اختصاص $۲۰/۴۸$ درصد از واردات ناشی از مخارج توریستهای اروپایی، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است. " صنایع پوشاک و چرم و... "، " هتلها " و " حمل و نقل " به ترتیب با $۱۸/۹۵$ ، $۱۲/۴۲$ و $۱۲/۱۶$ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در مورد توریستهای امریکایی، بیشترین سهم واردات مربوط به " صنایع پوشاک و چرم و... "، با $۲۲/۰۱$ درصد بوده و " رستوران‌ها "، " حمل و نقل " و " هتلها " به ترتیب با $۱۹/۲۵$ ، $۱۴/۷۹$ و $۱۲/۱$ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در مورد توریستهای آسیایی نیز ترتیب مشابه توریستهای امریکایی است و " صنایع پوشاک و چرم "، " رستوران‌ها "، " حمل و نقل " و " هتلها " به ترتیب با $۲۳/۱۵$ ، $۱۸/۴$ و $۱۰/۶۹$ ، چهار رتبه اول را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۸- ضریب فزاینده اشتغال برای بخشهای مختلف اقتصادی

ردیف	بخش	ضریب فزاینده جزئی	رتبه
۱	مخارج توریستهای اروپایی	۲۲۸	۴
۲	مخارج توریستهای امریکایی	۲۱۶	۴
۳	مخارج توریستهای آسیایی	۲۱۲	۴
۴	کشاورزی	۳۸۶	۱
۵	معادن	۲۳	۱۳

ادامه جدول ۸

رتبه	ضریب فزاینده جزئی	بخش	ردیف
۲	۲۸۲	صنایع غذایی	۶
۵	۲۱۰	صنایع کاغذ و محصولات کاغذی	۷
۶	۱۹۰	صنایع کانی غیر فلزی	۸
۱۲	۵۴	صنایع شیمیایی و پلاستیک	۹
۹	۸۷	صنایع فلزات اساسی	۱۰
۱۱	۶۲	ماشین آلات و وسایل برقی و وسایل نقلیه	۱۱
۷	۱۷۰	آب و برق و گاز	۱۲
۳	۲۶۰	ساختمان	۱۳
۸	۱۵۰	خدمات بازرگانی	۱۴
۱۰	۶۷	خدمات مالی	۱۵

مأخذ: محاسبات تحقیق

* اشتغال ایجاد شده در ازای افزایش یک میلیارد ریال در تقاضای نهایی هر بخش

۳-۸. اثر مخارج توریستهای خارجی بر عواید دولت

نتایج محاسبات مربوط به عواید دولت در جدول (۱۰) آمده است. در این جدول مشاهده می شود که کل عواید دولت از بابت دریافت مالیاتهای غیرمستقیم در اثر مخارج یکسال - توریست اروپایی، آمریکایی و آسیایی به ترتیب برابر با $۸۶۸/۴$ ، $۹۷۴/۴$ و $۱۴۰۷/۶$ هزار ریال می باشد. البته افزایش تولید در برخی از بخشها مانند بخشهای کشاورزی، صنایع غذایی، آب و برق و گاز و خدمات عمومی و سایر، نه تنها باعث افزایش عواید دولت نشده است بلکه به واسطه دریافت سوبسیدهای دولتی، منجر به افزایش مخارج دولت نیز شده اند. در این میان بخشهای "رستورانها"، "حمل و نقل" و "صنایع پوشاک و چرم" به ترتیب با $۵۸/۶۵$ ، $۳۷/۹$ و $۲۳/۹۸$ درصد، بیشترین سهم از بابت پرداخت مالیات به دولت را به خود اختصاص داده اند.

جدول ۹- اثر مخارج توریستهای خارجی بر واردات بخشهای مختلف

(ریال-درصد)

ردیف	مبدأ سفر	اروپا		آمریکا		آسیا	
		واردات در اثر	سهم هر	واردات در اثر	سهم هر	واردات در اثر	سهم هر
	شرح	هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش
۱	کشاورزی	۶۷۴۱۹۳/۰۶	۱۰/۸۱	۶۵۱۱۳۳/۶۲	۱۰/۳	۸۱۲۶۱۸/۲۷	۹/۶۳
۲	معادن	۱۰۶۳/۹۷	۰/۰۲	۱۰۹۴/۹۴	۰/۰۲	۱۴۵۵/۴	۰/۰۲
۳	صنایع غذایی	۵۴۵۵۵۰/۷۹	۸/۷۵	۵۲۴۱۷۰/۶۷	۸/۲۹	۶۵۳۱۲۰/۲۷	۷/۷۲
۴	صنایع کاغذ و محصولات کاغذی	۵۶۸۸۵/۶۲	۰/۹۱	۵۷۲۳۷/۹۶	۰/۹۱	۷۴۷۷۸/۸	۸/۹
۵	صنایع کانی غیر فلزی	۲۲۲۶۷/۳۴	۰/۳۶	۲۱۷۵۱/۳۲	۰/۳۴	۲۶۹۰۱/۶	۰/۳۲
۶	صنایع پوشاک و جرم و...	۱۱۸۱۹۲۶/۸۱	۱۸/۹۵	۱۳۹۱۴۵۶/۰۸	۲۲/۰۱	۱۹۵۳۸۵۲/۸	۲۳/۱۵
۷	صنایع شیمیایی و پلاستیک	۲۸۷۹۸۲/۲۹	۲/۶۲	۳۰۰۷۸۷/۱۷	۴/۷۶	۴۱۴۱۷۰/۲	۴/۹۱
۸	صنایع فلزات اساسی	۸۰۸۷۰/۹۹	۱/۳۰	۸۸۵۲۸/۱۱	۱/۴	۱۲۱۷۰۸/۵۹	۱/۲۴
۹	ماشین‌آلات و وسایل برقی	۷۵۱/۴	۰/۰۱	۷۲۲/۷۵	۰/۰۱	۹۵۷/۲۷	۰/۰۱
۱۰	آب و برق و گاز	۶۸۱۸۲/۲۱	۱/۰۹	۶۶۵۶۹/۱۹	۱/۰۵	۸۲۳۱۸/۲۷	۰/۹۸
۱۱	ساختمان	۵۱۴۶۵/۸	۰/۸۳	۴۶۱۷۲/۷۲	۰/۷۳	۵۹۰۱۵/۲۸	۰/۷
۱۲	خدمات بازرگانی	۲۲۰۳۶/۸۷	۰/۳۵	۲۲۸۲۴/۷۲	۰/۳۶	۳۰۴۱۵/۳۹	۰/۳۶
۱۳	رستورانها	۱۲۷۷۰۷۶/۱۳	۲۰/۴۸	۱۲۱۶۵۳/۵۲	۱۹/۲۵	۱۵۵۳۲۱۳/۷۸	۱۸/۴
۱۴	هتلها	۷۷۴۴۳۹/۲۱	۱۲/۲۲	۷۶۳۸۱۹/۲۷	۱۲/۱۰	۹۰۲۰۶۱/۲۲	۱۰/۶۹
۱۵	حمل و نقل	۷۵۸۵۰۳/۷۵	۱۲/۱۶	۹۳۴۷۶۶/۲۸	۱۴/۲۹	۱۴۷۴۶۵۲/۸۹	۱۷/۲۷
۱۶	خدمات مالی	۲۴۷۶۰/۳۸	۰/۴	۲۵۰۴۹/۷۶	۰/۴	۳۳۰۰۷/۳۱	۰/۳۹
۱۷	خدمات عمومی و سایر	۴۰۸۲۴۳/۸۳	۶/۵۵	۲۰۶۸۳۸/۲۶	۳/۲۷	۲۴۵۹۸۸/۷۸	۲/۹۱
	جمع	۶۲۳۶۲۰۰/۴۳	۱۰۰	۶۲۲۰۷۷۶/۷۷	۱۰۰	۸۴۴۰۲۳۸/۷۳	۱۰۰

مأخذ: محاسبات تحقیق

جدول ۱۰- اثر مخارج توریستهای خارجی بر عواید دولت از بخشهای مختلف اقتصادی

(ریال-درصد)

ردیف	مبدأسفر	اروپا		آمریکا		آسیا	
		عواید دولت در اثر	سهم هر بخش	عواید دولت در اثر	سهم هر بخش	عواید دولت در اثر	سهم هر بخش
شرح		هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش	هزینه‌های توریست	بخش
۱	کشاورزی	۵۵۸۰۴/۲۵	-۶/۴۳	۵۳۸۹۵/۵۷	-۵/۵۳	۶۲۲۶۱/۹۸	-۲/۷۸
۲	معادن	۵/۱۱	۰/۰۰	۵/۲۶	۰/۰۰	۷	۰/۰۰
۳	صنایع غذایی	۱۷۳۷۳۸/۷	-۲۰/۰۱	۱۶۶۹۲۹/۸۹	-۱۷/۱۳	۲۰۷۹۹۵/۸۵	-۱۴/۷۸
۴	صنایع کاغذ و محصولات کاغذی	۴۵۰۵/۴۴	۰/۵۲	۴۵۴۹/۱۸	۰/۲۷	۵۹۲۲/۶۱	۰/۴۲
۵	صنایع کانی غیر فلزی	۱۲۱۴۰/۷۸	۱/۴	۱۱۸۵۹/۲۳	۱/۲۲	۱۴۶۶۷/۵۱	۱/۰۴
۶	صنایع پوشاک و جرم و...	۲۰۸۲۱۰/۹۴	۲۳/۹۸	۲۴۵۱۲۲/۱	۲۵/۱۶	۳۴۴۱۹۵/۵۵	۲۴/۴۵
۷	صنایع شیمیایی و پلاستیک	۱۰۲۰۷/۱	۱/۱۸	۱۰۶۶۰/۹۵	۱/۰۹	۱۴۶۷۹/۶۵	۱/۰۴
۸	صنایع فلزات اساسی	۲۶۳۴/۸۱	۰/۳	۲۸۸۴/۳۸	۰/۳	۳۹۶۵/۳۲	۰/۲۸
۹	ماشین‌آلات و وسایل برقی	۱۴۵۰/۷	۰/۱۷	۱۲۹۵/۳۹	۰/۱۴	۱۸۴۸/۱۶	۰/۱۳
۱۰	آب و برق و گاز	۴۹۳۱/۲۷	-۰/۵۷	۴۸۱۴/۶۱	-۰/۴۹	۵۹۵۳/۶۸	-۰/۴۲
۱۱	ساختمان	۵۹۹۶/۲۲	۰/۶۹	۵۳۷۹/۷۱	۰/۵۵	۶۸۷۶/۰۳	۰/۴۹
۱۲	خدمات بازرگانی	۳۰۹۸۰/۰۷	۳/۵۷	۳۲۰۸۷/۶۶	۳/۲۹	۳۲۷۵۸/۸۴	۳/۰۴
۱۳	رستورانها	۵۰۹۳۳۵/۸۲	۵۸/۶۵	۴۸۵۲۳۷/۵۲	۴۹/۸	۶۱۹۴۶۷/۷۳	۴۴/۰۱
۱۴	هتلها	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۵	حمل و نقل	۳۲۹۱۳۸/۹۳	۳۷/۹	۴۰۵۶۲۴/۹۴	۴۱/۶۳	۶۲۹۸۹۸/۸۵	۴۵/۴۶
۱۶	خدمات مالی	۲۹۷۱/۹۲	۰/۲۶	۲۲۹۸/۴۷	۰/۲۴	۳۰۲۸/۶۳	۰/۲۲
۱۷	خدمات عمومی و سایر	۱۴۰۳۶/۵۷	-۱/۶۲	۷۱۱۱/۶۸	-۰/۷۳	۸۴۵۷/۷۸	-۰/۶
	جمع	۸۶۸۳۶۷/۲۹	۱۰۰	۹۷۲۳۵۳/۱۴	۱۰۰	۱۴۰۷۶۴۶/۵۶	۱۰۰

مأخذ: محاسبات تحقیق

جمع‌بندی و ملاحظات

در طول تحقیق، با استفاده از روش تحلیل داده - ستانده اثرات مختلف اقتصادی توریسم در ایران محاسبه و تحلیل گردید. نتایج حاصل از تحقیق حاضر را می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

۱. همانگونه که ملاحظه گردید، ضرایب فزاینده جزئی تولید برای مخارج توریستهای اروپایی، آمریکایی و آسیایی به ترتیب برابر با $۱/۶۴۳$ ، $۱/۶۳۹$ و $۱/۶۳۵$ می‌باشد که از این بابت، رتبه سوم را در بین سایر بخشهای اقتصادی کسب کرده‌اند. از سوی دیگر، بخش "هتلها" بیشترین سهم از افزایش تولید در اثر مخارج توریستهای خارجی را به خود اختصاص می‌دهد و "رستوران‌ها" و "صنایع پوشاک و چرم و..." نیز در رتبه‌های بعدی قرار دارند. البته "صنایع غذایی"، "حمل و نقل" و "سایر خدمات" از دیگر بخشهای مهم در جذب تولید ایجاد شده، می‌باشند.

۲. ضریب فزاینده جزئی درآمد مخارج توریستهای اروپایی، آمریکایی و آسیایی به ترتیب برابر با $۱/۰۴۳$ ، $۱/۰۴۲$ و $۱/۰۴$ می‌باشد که در بین سایر بخشهای اقتصادی، رتبه دوم را کسب کرده‌اند. از لحاظ تخصیص درآمد، همچنان "هتلها" و "رستوران‌ها" بیشترین سهم از درآمد ایجاد شده از طریق مخارج توریستهای خارجی را به خود اختصاص می‌دهند.

۳. اگرچه عواید مالیاتی دولت از بابت افزایش مخارج توریستهای خارجی در مجموع مثبت است ولی این حالت در زیربخشهای اقتصادی یکسان نیست. به طوری که افزایش مخارج توریستهای خارجی باعث افزایش سوبسید پرداختی دولت به بخشهایی مانند "صنایع غذایی"، "کشاورزی" و "خدمات عمومی" و سایر می‌گردد و "هتلها" که بیشترین سهم از تولید و درآمد ایجاد شده از طریق توریسم را به خود اختصاص می‌دهد، هیچ مالیاتی پرداخت نمی‌کند. با این حال "رستوران‌ها"، "حمل و نقل" و "صنایع پوشاک و چرم و..." بیشترین سهم را در پرداخت مالیاتها و ایجاد عواید برای دولت بر عهده دارند.

۴. از آنجاکه قسمتی از تقاضای واسطه‌ای بخشهای مختلف اقتصادی از طریق واردات تأمین می‌گردد، بنابراین افزایش تقاضای نهایی در بخشهای مختلف باعث افزایش واردات نیز خواهد شد. چنانکه ملاحظه گردید، حدود $۴/۸$ درصد از ارزش تولید ایجاد شده در اثر

مخارج توریستهای خارجی، صرف واردات کالاهای واسطه‌ای می‌گردند. در این میان، " رستوران‌ها " و " صنایع پوشاک و چرم و... " بیشترین سهم از مجموع واردات واسطه‌ای را به خود اختصاص می‌دهند.

۷. در اثر مخارج یکسال - توریست اروپایی، آمریکایی و آسیایی به ترتیب ۱۷/۹۶، ۱۶/۸۹ و ۲۱/۴۳ نفر شغل در بخشهای مختلف اقتصادی ایجاد می‌گردد که " هتلهای " بیشترین سهم را در ایجاد اشتغال دارند. ضریب فزاینده جزئی اشتغال مخارج توریستهای خارجی نشان می‌دهد که این بخش از لحاظ ایجاد اشتغال در بین سایر بخشهای اقتصادی رتبه چهارم را کسب کرده است.

۸. طبق محاسبات انجام شده، ملاحظه می‌گردد که درآمد ایجاد شده توسط مخارج توریستهای خارجی با درجه برابری بالایی در بین بخشهای مختلف اقتصادی توزیع می‌گردد و در مجموع، به نظر می‌رسد که توسعه صنعت توریسم منجر به عادلانه تر شدن توزیع درآمد شود.

همانگونه که ملاحظه گردید، صنعت توریسم دارای اثرات مثبت غیرقابل انکاری در اقتصاد ایران بوده و می‌تواند به عنوان یکی از بخشهای مهم اقتصادی مورد توجه قرار گیرد. در میان آثار مختلف اقتصادی، به نظر می‌رسد که نقش اشتغال‌زایی این صنعت از ویژگی بارزی برخوردار می‌باشد و اگر بپذیریم که بزرگترین معضل اقتصادی ایران در دهه آینده، بیکاری وسیع نیروی کار جوان و تحصیلکرده است، نقش توریسم و اهمیت توسعه و گسترش آن به خودی خود مشخص می‌گردد. سال ۲۰۰۱ سال جهانی گنت و گوی تمدنها و سال جهانی دیدار از ایران می‌باشد. امید است که این سال نقطه عطفی در نگرش به صنعت توریسم و تلاش پیگیر برای توسعه هر چه بیشتر این بخش باشد.

منابع

۱. الوانی، مهدی و زهردهدشتی شاهرخ، اصول و مبانی جهانگردی، تهران، بنیاد جانبازان و مستضعفان، چاپ اول، ۱۳۷۲.
۲. بانویی، دکتر علی اصغر. بررسی روش‌شناسی توزیع درآمد در چارچوب نظام حسابداری، *اقتصادی*، مجله برنامه و بودجه، شماره ۴۳ و ۴۴، ص ۷۷-۱۰۲.
۳. برانسون، ویلیام اچ، تئوری و سیاستهای اقتصادی کلان، جلد اول، ترجمه عباس شاکری، نشرنی، چاپ اول، ۱۳۷۲.
۴. توفیق، فیروز. تحلیل داده - ستانده در ایران و کاربردهای آن در سنجش، پیش‌بینی و برنامه‌ریزی، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران چاپ اول، ۱۳۷۱.
۵. دیولیو، اوچین. آ. اقتصاد کلان، ترجمه دکتر احمد جعفری صمیمی، دانشگاه مازندران، چاپ چهارم (با تجدید نظر اساسی)، ۱۳۷۳.
۶. سازمان ایرانگردی و جهانگردی، گزارش آماری ورود جهانگردان به ایران، در سالهای مختلف.
۷. صباغ کرمانی، مجید. جزوه درسی "اقتصاد منطقه‌ای"، دانشگاه تربیت مدرس، نیم ترم دوم سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷.
۸. صباغ کرمانی، مجید. جزوه درسی "اقتصاد شهری"، دانشگاه تربیت مدرس، نیم ترم اول سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷.
۹. فیض بخش، هوشنگ. وضعیت جهانگردی در ایران و جهان، تهران، مرکز خدمات جهانگردی و اطلاعات، ۱۳۵۱.
۱۰. قره نژاد، دکتر حسن. مقدمه‌ای بر اقتصاد و سیاست‌گذاری توریسم، اصفهان، انتشارات مانی، چاپ اول، ۱۳۷۴.
۱۱. گگی، چاک. وای. جهانگردی در چشم‌اندازی جامع، ترجمه دکتر علی پارسائیان و دکتر سید محمد اعرابی، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۷.
۱۲. مراسلی، عزیز، تخمین توابع عرضه و تقاضای توریسم در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵.

۱۳. مرکز آمار ایران، جدول داده - ستانده سال ۱۳۷۰، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۶.
14. Sinclair, M.thea, and Mike Stabler, **The Economics of Tourism**, London and New York, Routledge, First Published 1997.
15. Ryan, chirs, **Recreational Tourism A Social Science Perspective**, International Thomson Business Press, 1996.
16. Lea, John, **Tourism and Development in the Third World**, London and New York, Routledge, Reprinted 1995.
17. Guidelines on Input-Output Analysis of Tourism (ST/ESCAP/836), 1990 (Henceforth referred to as ESCAP Guidelines).
18. The Economic Impact of Tourism in the Republic of Korea (ST/ESCAP/1201), 1993.
19. The Economic Impact of Tourism in the Philippnes (ST/ESCAP/1175), 1993.
20. The Economic Impact of Tourism in the Bangladesh (ST/ESCAP/1181), 1993.
21. The Economic Impact of Tourism in the Srilanka (ST/ESCAP/1285), 1993.
22. The Economic Impact of Tourism in India (ST/ESCAP/1176), 1992.
23. Miller, Ronald E., and peter D. Blair, **Input-Output Anlysis Foundations and Extensions**, prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey 07632, 1985.